
PELEGRÍ SANCHE CREMADES

**ANÀLISI DE LES UNITATS
FRASEOLÒGIQUES AMB
FUNCIÓ CONNECTIVA EN UN
FRAGMENT DE CONVERSA
COL·LOQUIAL**

1. INTRODUCCIÓ

1.1 CONNEXIÓ I FRASEOLOGIA

L'objectiu del nostre article és descriure l'ús de les unitats fraseològiques amb una funció connectiva que apareixen en un fragment de conversa col·loquial.¹ Aquest article s'engloba en una investigació més àmplia sobre l'ús del discurs prefabricat en la conversa analitzada.² El discurs prefabricat inclou la fraseologia, entesa en sentit ampli, des de les locucions fins als refranys i les fórmules rutinàries.³ La tradició fraseològica

1. Agraïsc a Maria Josep Cuenca i a Maria Josep Marín els suggeriments a una versió prèvia d'aquest article.

2. El discurs prefabricat es refereix a tot aquell segment que se cita i no obeeix a un acte creatiu del llenguatge i que, per tant, presenta un cert grau de convencionalitat i fixació (vg. Salvador & Piqué 2000 i Salvador & Climent 2006).

3. Alguns autors defensen que si més no algunes interjeccions impròpies formen part també del discurs prefabricat. Tanmateix, a causa de la importància i la freqüència de les interjeccions en general, i de les impròpies en particular, hem dedicat un altre treball a aquestes formes, tot i que les interjeccions fàtiques i les metalíngüístiques exerceixen un paper fonamental en la cohesió de la conversa. Sobre les interjeccions, cf. Cuenca (2002: § 31.3), Castellà (2004: 135-145) i Matamala (2008).

jutja que una unitat fraseològica ha d'estar constituïda almenys per dos mots, i fins i tot alguns autors sostenen que ha d'estar formada per dos mots lèxics (Morvay 2004).⁴

Tanmateix, en el nostre article ens ocuparem sobretot de les unitats fraseològiques pluriverbals. Aquestes han experimentat un procés de gramaticalització en grau variable. En essència, la gramaticalització consisteix en el fet que unitats lèxiques passen a ser unitats gramaticals o unitats que ja són gramaticals passen a ser més gramaticals. La gramaticalització és un procés complex (veg. principalment Heine, Claudi & Hünemeyer 1991; Hopper & Traugott 1993; Cuenca & Hilferty 1999: cap. 6) que implica les modificacions següents:

a) Des d'un punt de vista fonètic, les unitats gramaticalitzades poden experimentar reduccions i alteracions fonètiques (per exemple, el pas del llatí *PER HOC* al català *però*).

b) En el nivell morfològic, les unitats gramaticalitzades experimenten una progressiva fixació en la flexió i tendeixen a passar de classes obertes a classes tancades gradualment més reduïdes. Així, estructures en les quals entren mots que formen part de classes obertes (noms, adjectius, verbs) tendeixen a passar a classes tancades progressivament més reduïdes (connectors o marcadors discursius, per exemple). Així, el segment *és a dir* és una oració on apareixen verbs (*és*, *dir*), que pertanyen a una classe oberta, però, un cop gramaticalitzat, funciona com un connector. La forma *en*, originàriament un adjectiu, un cop gramaticalitzat, funciona també com un connector.

c) En el nivell sintàctic, es dona un canvi de categoria o reanàlisi, és a dir, pas d'una categoria més lèxica a una categoria més gramatical, cosa que sol implicar una fixació en l'estructura i un increment en la freqüència d'ús. En el cas de *però*, el que inicialment era un sintagma preposicional (llat. *PER HOC*), ha passat a ser una conjunció adversativa. En aquells casos en què es parteix de construccions complexes, aquestes esdevenen estructures fixades o semifixades en el procés de gramaticalització. Per aquesta raó, presenten restriccions quant als components, a l'ordre en què apareixen o a les possibilitats de combinació. S'ha de tenir en compte que la gramaticalització tot sovint afecta més a construccions, això és, a segments pluriverbals, que no pas a lexemes isolats (cf. Pusch 2006: 182-183).

4. Ara bé, en els últims anys alguns autors, a propòsit precisament d'aquelles unitats fraseològiques que tenen un paper en l'organització del discurs, defensen que determinades unitats univerbals duen a terme les mateixes funcions pragmaticodiscursives que d'altres de pluriverbals i hi ha, si més no, una intersecció entre la categoria dels marcadors discursius i la categoria de les unitats fraseològiques (cf. Salvador 1995: 23-24).

d) En el nivell semàntic, el significat lèxic original experimenta un procés de generalització o abstracció. Aquest procés d'abstracció de vegades obeeix a processos metafòrics o metonímics, que alguns autors relacionen amb la convencionalització d'inferències pragmàtiques contextuals. Com a conseqüència del procés d'abstracció el significat de la unitat gramaticalitzada pot esdevenir idiomàtic o no-composicional, és a dir, el significat global pot arribar a no ser deduïble del significat dels constituents. Tanmateix, la no-composicionalitat no és un tret necessari en les unitats fraseològiques. Per exemple, el significat de la locució preposicional *a causa de* és totalment transparent, i també ho és el significat global de l'estructura oracional *vull dir* amb funció connectiva (cf. el concepte de connexió lèxica, que expliquem més endavant, a propòsit de *vullc dir-te*).⁵

e) En el nivell pragmàtic, es produeix un procés de pragmatització: les unitats gramaticalitzades tendeixen a expressar diverses funcions pragmàtiques de manera creixent o a adoptar funcions organitzadores del discurs i la conversa, al temps que s'esvaeix el significat lèxic. Un altre fenomen relacionat amb la gramaticalització és la subjectivització: les unitats gramaticalitzades tendeixen a expressar cada cop més l'actitud subjectiva del parlant.⁶

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Cal insistir en el fet que la gramaticalització és un fenomen gradual i que pot estar més o menys avançada en cada cas, segons quins dels fenòmens que acabem d'esmentar es manifesten en la unitat en qüestió i en quin grau es donen.

1.2 CONNEXIÓ I CONNECTORS

Cuenca (2006: 44-45) afirma que la connexió és una funció (i, consegüentment, «connector» és una etiqueta funcional) que es pot donar en dos nivells: oracional i extraoracional (cf. també Marín 1998). Entenent el concepte de *connector* com a funció discursiva, Cuenca (2006: 45) determina que aquesta funció és exercida prototípicament per la categoria dels nexes, que són els connectors gramaticals. Són

5. La qüestió de la no-composicionalitat o idiomàticitat que caracteritza algunes unitats fraseològiques, així com el caràcter transparent d'altres ha estat àmpliament tractada en l'àmbit dels estudis fraseològics (Nunberg, Sag & Wasow 1994; Corpas 1996; Sancho 1999; Espinal 2000; Cuenca 2000).

6. Aquest procés ha estat estudiat sobretot per Traugott (1989, 1995).

nexes les conjuncions, que són els connectors característics de l'oració composta, i els connectors parentètics, que són els connectors típics de la connexió textual. En altres treballs, Cuenca (1996: cap. 16; 2003: cap. V, § 3) ha indicat que les conjuncions són els nexes primaris, atés que estableixen relacions sintàctiques dins de l'oració, mentre que els connectors parentètics són nexes secundaris, atés que es poden combinar amb conjuncions dins de l'oració composta i actuen en el nivell textual, on no s'estableixen relacions sintàctiques estructurals.

D'acord amb Cuenca (2006: 54), els connectors parentètics són «paraules o locucions invariables de caràcter apositiu o parentètic, és a dir, que van entre pauses i són prescindibles sintàcticament. Típicament, fan de connector textual; tanmateix, la majoria també poden aparèixer com a connectors oracionals, [...]». Els connectors parentètics poden aparèixer com a aposició de conjuncions de diferents tipus (Cuenca 2006: 57) i, pel que fa a la posició, la més típica és la inicial (o immediatament posterior a una conjunció, si n'hi ha). Tanmateix, la majoria tenen una mobilitat posicional i poden aparèixer en una posició intermèdia i alguns, en determinats contextos, poden tenir una posició final (Cuenca 2006: 59). Són formes com ara *en primer lloc*, *en segon lloc*, *d'una banda*, *d'altra banda*, *per consegüent*, etc.

Convé que distingim, d'un costat, la composició oracional i, d'un altre costat, la connexió textual.

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

1.2.1 La composició oracional

Cuenca (2006: § 2.2) distingeix, dins de la composició oracional, entre coordinació, subordinació i interordinació. Per als objectius de la nostra anàlisi, ens interessa la subordinació i la interordinació, per tal com les locucions que estudiarem són nexes que estableixen aquests dos darrers tipus de connexió.

Les conjuncions de subordinació manifesten una relació de dependència entre la clàusula que introdueixen i la resta de l'oració. La conjunció de subordinació bàsica és *que*; a més, hi ha la interrogativa *si* i alguns nexes de temps, lloc i manera, propers als relatius (*segons*, *com*, *mentre*, *quan*, etc.).⁷

Les conjuncions d'interordinació indiquen una relació d'interdependència entre dues clàusules o dos sintagmes (cf. Rojo 1978: 103-112, que és qui va introduir

7. Un altre tipus de nexes són els relatius i els interrogatius en usos d'estil indirecte.

el concepte).⁸ D'acord amb Cuenca (2006: 48), són interordinades les adversatives (*però, sinó, etc.*), tradicionalment considerades coordinades, i el grup constituït per les tradicionalment denominades adverbials no circumstancials, com ara les concessives (*encara que, malgrat, tot i que...*), condicionals (*si, en cas que, posat que...*), finals (*a fi que, per tal que...*), causals (*perquè, atès que, vist que, com que...*), consecutives (*de manera que, tant... que...*) i locucions i correlacions comparatives (*igual que, tant/tan com, més/menys... que, com més... més*).

Les conjuncions d'interordinació, com es pot comprovar, es formen majoritàriament sobre la base de la conjunció *que* precedida d'una forma preposicional, adverbial o participial amb la qual constitueixen una locució gramaticalitzada (Cuenca 2006: 48). Les conjuncions *i, però i o* són les úniques que poden actuar tant en el nivell oracional com en el nivell textual. Conseqüentment, la presència del connector *que* a l'interior d'una locució pot ser un indicatiu que la locució en qüestió actua en el nivell oracional, vist que la presència del subordinant *que* no s'adiu a la connexió textual, justament pel caràcter subordinant que té (Cuenca 2006: 49).

L'objectiu del nostre article és, en primer lloc, descriure l'ús de les unitats fraseològiques amb funció connectiva que apareixen en el fragment de conversa col·loquial analitzat. En segon lloc, analitzar el divers grau de gramaticalització que es dona en aquests segments. En primer lloc, introduïm el fragment de conversa analitzada (§ 2). En segon lloc, estudiarem aquelles unitats fraseològiques que tenen un valor connectiu (§ 3). En tercer lloc (§ 4), analitzarem la construcció *és que*, la qual, tot i poder manifestar en alguns contextos relacions connectives, presenta unes especificitats semàntiques i, sobretot, pragmàtiques i de freqüència que demanen un tractament a banda.

8. No hi ha unanimitat en relació amb aquest concepte. En la tradició gramatical catalana, destaquen les aportacions de Cuenca (1991: § 4.1 i § 4.4.1, 1996: cap. 14), que és partidaria del concepte. Per a un resum de la qüestió, es pot consultar Serra i Prunyonosa (2002: § 17.2.3), que presenten arguments a favor del concepte i Villalba (2002: § 18.1.2), que presenta arguments en contra.

2. LA CONVERSA ANALITZADA

2.1. Conversa col·loquial prototípica

El corpus de la nostra anàlisi és un fragment d'una conversa d'aproximadament trenta minuts. Es parteix d'un enregistrament lliure entre informants amb observació participativa de l'investigador i es tracta d'un enregistrament ordinari, en què els parlants són conscients que estan sent enregistrats (Briz & Grupo Val.Es.Co 1995: 19). Per aquesta raó, s'ha eliminat un segment inicial, tal com aconsella l'etnometodologia, per evitar les interferències que puga causar la consciència de ser enregistrats en la naturalitat i espontaneïtat de la conversa dels parlants.

El nostre corpus és una conversa col·loquial prototípica, amb una interlocució en presència, un to informal, una alternança de torns no predeterminada, un tema no especialitzat, una relació d'igualtat entre els parlants, etc.⁹

2.2. CONTEXT DE LA CONVERSA

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

La conversa va tenir lloc el 3 de març de 1996, vespra de les eleccions generals a l'Estat Espanyol en què va guanyar per primera vegada el Partit Popular, fet al qual es fa referència. El lloc és el pati de la casa de camp d'Empar, una de les filles de Carmeta, ubicada al terme d'una localitat de la comarca de la Costera, al País Valencià.¹⁰ Els interlocutors participants són membres de la mateixa família. A continuació presentem algunes dades d'interés per a la caracterització sociolingüística d'aquests:¹¹

	Edat	Parentiu	Nivell d'estudis	Ocupació
Carmeta	67	Mare d'Empar, Celes, Melín i Pep	Primaris	Mestressa de casa

9. Aquests són alguns dels trets que Briz i Grupo Val.Es.Co (1995: 27-30) proposen per reconèixer i delimitar el caràcter col·loquial d'una conversa.

10. Els trets dialectals presents en les intervencions dels participants són els propis del parlar d'aquella comarca.

11. Els noms dels participants en la conversa, així com els topònims, són ficticis. En tot cas, comptem amb el permís dels participants per emprar la conversa en la investigació.

Empar	36	Filla de Carmeta	Primaris	Mestressa de casa
Celes	32	Filla de Carmeta	Primaris	Empleada
Melín	32	Filla de Carmeta	Universitaris	Professional
Pep	29	Fill de Carmeta	Universitaris	Professor, investigador (participant)
Laura	12	Filla d'Empar	Primaris	
Robert	4	Fill de Melín	Infantil	

Taula 1: Trets sociolingüístics dels interlocutors

La major part de la conversa és un relat polifònic de la visita a una residència d'ancians ubicada en una localitat de la Ribera per a veure un parent llunyà i el dinar posterior. A aquesta visita van Carmeta i la seua germana Empar, les filles de Carmeta, Melín i Celes, i el marit de Melín, Robert. En arribar a la residència s'assabenten que la parent, Paqui, havia mort una setmana abans. Hi troben, tanmateix, Amèlia, veïna de la localitat natal de Carmeta i la seua germana Empar. El relat de la visita a la residència desencadena el tòpic discursiu sobre el tractament que ha de rebre la gent gran quan és dependent, amb diverses línies argumentatives: si és millor que en tinguen cura a casa, si és millor que en tinguen cura en una residència o si és millor que se'n facen càrrec els parents, en especial els fills, si n'hi ha, i quina compensació econòmica haurien de rebre. Aquest tòpic permet introduir altres relats menors que actuen com a arguments (els *exempla*, un tipus d'argument ja reconegut en la retòrica clàssica).

La conversa principal, en la qual participen sobretot Carmeta i els fills, versa sobre els temes esmentats. En molta menor mesura hi actua Laura, néta de Carmeta. A més, s'ha de tenir en compte que entra i ix en escena Robert, el nét menor present, que roman alié a la conversa, però les actuacions o intervencions del qual desencadenen petites converses paral·leles.

2.3 SIGNES DE TRANSCRIPCIÓ

Adoptem, amb algunes simplificacions, la proposta de transcripció del grup Val. Es.Co (tal com apareix, per exemple, en Briz & Grupo Val.Es.Co: 2000: 15-16). Som conscients del grau d'idealització de les dades que aquesta simplificació comporta. En general, hem dut a terme una regularització i normativització ortogràfica, atés que

l'objectiu del nostre treball és d'ordre gramatical i pragmàtic, i no pas fonètic. Per exemple, no es reproduceix la reducció de l'article *els/les* en *es*, habitual en la parla de la Costera, ni l'ús de la forma *en* en comptes de la forma normativa *amb*, atès que és un fet general del valencià col·loquial. D'un altre costat, no parem especial esment a les pauses ni a l'entonació. Hem mantingut només una representació general per a les pauses i silencis, sense atendre a la durada, per tal d'evitar els signes ortogràfics habituals i l'ús de majúscules correlatiu, tal com aconsellen alguns analistes de la conversa (Payrató 1996) i només hem assenyalat l'entonació suspesa, per la pertinença expressiva que sol tenir.

SCIPEDIA

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

:	Canvi de parlant.
A:	Intervenció d'un parlant identificat com A.
?:	Interlocutor no reconegut.
=	Manteniment del torn d'un participant en un solapament.
[Lloc on s'inicia una superposició.
]	Final de la parla simultània.
-	Reinici i autointerrupcions sense pausa.
/	Pausa.
~	Entonació suspesa o mantinguda.
CANSAT	Pronúncia marcada o emfàtica.
(())	Fragment indesxifrabable.
((també))	Transcripció dubtosa.
((...))	Interrupcions en l'enregistrament o en la transcripció.
°()°	Fragment pronunciat amb una intensitat baixa o pròxima al xiuxiueig.
en(car)a	Reconstrucció d'una unitat lèxica que s'ha pronunciat incompleta, en especial quan puga pertorbar la comprensió.
(RIALLES, TOS, CRITS)	Quan apareixen al marge dels enunciat. En el cas del riure, si acompanyen el que s'està dient, es transcriu l'enunciat i en nota al peu s'indica «entre rialles».
aa	Allargaments vocàlics
¿ ?	Interrogacions. També en les preguntes confirmatòries del tipus ¿no?, ¿eh?, saps?

¡!

Lletra cursiva

Exclamacions

Reproducció i imitació d'emissions. Estil directe, característic dels anomenats *relats conversacionals*. Si dins de l'estil directe hi ha, al seu torn, un altre fragment en estil directe, fem servir les cometes «».

Notes a peu de pàgina:

En general, anotacions que ofereixen circumstàncies contextuals.

3. SEGMENTS PREFABRICATS AMB FUNCIO CONNECTIVA EN LA CONVERSA COL·LOQUIAL

En aquest apartat estudiarem les unitats fraseològiques amb funció connectiva que mostrem en la Taula 2. Analitzarem dotze formes que apareixen disset vegades. Aquests segments presenten una gramaticalització variable, de manera que hi ha des de formes que indiquen connexió lèxicament fins a formes totalment gramaticalitzades (locucions).

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

Locucions conjuntives de subordinació		
Locucions conjuntives temporals	a hora de	I
Locucions conjuntives d'interordinació		
Consecutives	aixina que	I
Comparatives	igual que	3
CONNEXIÓ TEXTUAL		
Addició		
	(i) en això que	I
Disjunció		
	o siga	
	vullc dir-te	
	total	
Contrast		
	(i) això que	I

Conseqüència		
	aixina és que	4
	conque	1
	al fi i al cap	1

Taula 2: Formes analitzades: composició oracional i connexió textual

3.1 LOCUCIONS QUE INDIQUEN SUBORDINACIÓ

a) Locucions conjuntives temporals

A hora de (1 ocurrència): locució conjuntiva, que introdueix una clàusula temporal (és intercanviable per *quan*).

- (1) Carmeta: i elles no miren que les mares tam(b)é han fet per els fills/ lo que ha segut? a
hora d'anar a això tot són/ *així és que no tinc/ jo no tinc prou llits/ jo no tinc quarto*

Register for free at <https://www.scipedia.com> to download the version without the watermark

3.2 LOCUCIONS QUE INDIQUEN INTERORDINACIÓ

a) Consecutiva

En (2) apareix *aixina que*. És una locució conjuntiva que funciona com un nexa consecutiu i expressa semànticament la conseqüència (Espinal 2004: «de manera que / expressió de conseqüència o finalitat»). És commutable per *de manera que*, prova que proposa Cuenca (2006) per decidir quina relació d'interordinació s'hi estableix. Es tracta d'un cas de composició oracional i, concretament, d'interordinació, atès que hi ha dues clàusules relacionades per una connexió d'interordinació consecutiva (tipus causa/efecte), d'un costat, *gràcies a mosatros estàs cobrant [...]/ gràcies a lo que jo paguel/ a lo que eixa pagal/ a lo que ella paga*, i de l'altre, *fes el favor de arreglar-ho tot*.

- (2) Celes: *perquè gràcies a mosatros [estàs cobrant, estàs cobrant] =*
Carmeta: *[estàs cobrant]*
Celes: = *gràcies a lo que jo paguel/ a lo que eixa pagal/ a lo que ella paga/ aixina que fes el favor de arreglar-ho tot*

b) Comparativa

Igual... que (3 ocurrences): locució comparativa.¹² En (3) s'introdueix un sintagma, és a dir, es comparen dos sintagmes. En (4) es comparen dues clàusules i en (5) es comparen també dues clàusules, si bé s'elideix el sintagma verbal. En aquestes estructures es comparen construccions que presenten semblances, i justament per aquesta raó són força el·líptiques, per tal com se solen elidir aquells elements comuns entre els dos termes de la comparació i es deixen els elements que les diferencien. Els elements elidits són recuperables. Per exemple, en (4) es repeteix, de fet, el verb, que es podria haver elidit. A la inversa, en (5), el caràcter fixat del refrany castellà que se cita probablement faria que fos inadmissible que es recuperés el verb elidit, però en un context creatiu seria factible, tot i que poc econòmic i, per això mateix, poc natural, precisament per aquest caràcter especial de les construccions comparatives: *Igual muere la oveja que (muere) el cordero*.

- (3) Melín: però una dona que/ vullc dir-te/ que no és que necessite especial/ atenció ni res tampoc/ una dona que/ total/ va amb el seu garrotet i va anant anant i parla/ està lúcida [i- **igual**] =
Carmeta: [veges Amèlia/ pobra]
Melín: = **que** l'altra/ l'altra enc(ar)a tremola/ però esta dona
- (4) Empar: la juventut no pensa igual que pensa –en la gent major/ jo què sé?
- (5) Carmeta: [**Igual** muere la oveja **que** el cordero]

3.3 LA CONNEXIÓ TEXTUAL

En la llengua oral no formal no sempre és fàcil esbrinar si ens trobem davant d'una locució conjuntiva que actua en el nivell oracional o en el nivell textual. Com hem apuntat adés, la presència de *que*, conjunció subordinant prototípica, pot ser un

12. En el DCVB *igual* no apareix com a conjunció o correlació comparativa, sinó que s'hi recull *igual* com a adverbi: «*adv.* De la mateixa manera. *Aguessen fet igual a tot ço que lo teu coratge desija, Scachs* II. *Que és allò que's belluga lluhint igual que si fos un drach vell?* [...]» Tanmateix, entre les accepcions de *que* es recull l'ús comparatiu i se'n diu: «Introdueix una proposició que constitueix el segon terme d'una comparació d'igualtat o de semblança, el primer dels quals és introduït per *tan, tant, tal, igual* o una altra fórmula d'igualtat».

indici que estem davant d'una locució conjuntiva subordinant que actua en el nivell de la composició oracional. D'altra banda, la presència del díctic *això* en segments prefabricats, en el cas que conserve la referència, és a dir, en el cas que realment substituisca un element que apareix en el context, pot ser un indici que ens trobem davant de construccions que, tot i estar variablement gramaticalitzades, no ho estan del tot. Aquestes construccions es troben, consegüentment, entre la connexió i els mecanismes de referència (Cuenca 2006: 84) i, per tant, en l'àmbit de la connexió lèxica.

D'un altre costat, els indicis que pot aportar la puntuació en els textos escrits està absent en la conversa col·loquial. La superposició de torns, el fet que els parlants completen de vegades l'estil directe que està reproduint un altre parlant, etc., són factors que dificulten també la distinció entre composició oracional i connexió textual. Cuenca (2006: 138-139) fa una proposta minimista respecte dels significats que poden indicar els connectors textuais.¹³ Les relacions bàsiques que poden expressar aquests són quatre: addició (suma de continguts), disjunció (continguts alternatius o formulacions alternatives d'un mateix contingut), contrast (continguts contraposats) i conseqüència (continguts en relació causa-efecte). Aquestes relacions semàntiques bàsiques poden subespecificar-se i assolir valors més concrets, com es veu en la següent taula (Cuenca 2006: 139):

Significats generals	Significats específics	Formes
a. Addició	Continuïtat Intensificació, distribució, digressió Generalització, especificació, ampliació Equiparació	(i) en això que
b. Disjunció	Reformulació (parafràstica i no parafràstica) Exemplificació Resum	o siga
		vullc dir-te
		total
c. Contrast	Oposició, concessió, restricció Refutació Contraposició	(i) això que

13. Hi ha d'altres classificacions, naturalment, dels significats o les relacions connectius, per exemple la classificació des de la Teoria de l'Estructura Retòrica de Mann i Thompson (250), que presenta moltes categories relacionals semblants a la classificació de Cuenca.

d. Conseqüència	Conseqüència (lògica o discursiva) Conclusió	aixina és que
		conque
		al fi i al cap

Taula 3. Significats de les formes que indiquen connexió textual.

A continuació, analitzem les formes amb funció connectiva textual del nostre corpus. Atenem als significats generals i especifiquem en cada cas el valor més concret que pot assolir en el context.

a. Addició

(i) *en això que*: locució conjuntiva, amb funció de connector textual additiu, que indica concretament la continuïtat (sinònim d'*aleshores* o *a continuació*). El valor additiu ve donat per la conjunció copulativa, que és opcional, i la locució *en això que*, a més del valor additiu, aporta el matís temporal, concretament introdueix una acció successiva en el temps. El díctic *això* conserva part de la referència (remet al context, en aquest cas temporal, immediatament anterior). L'estructura és recollida com a locució pel DCVB: «**En això** [pronunciat *amb això* a Cat. i Bal.]: mentres tant, en aquest entremig; cast. *en esto. Amb això ja va havê tret puros de s'estany*, Roq. 43».

- (6) jo és que no sabia qui era [i **en això que** diuen/ *espereu-se/ espereu-se*]

b. Disjunció

o siga (1 ocurrència): clàusula gramaticalitzada (conjunció disjuntiva + verb en tercera persona del singular del present de subjuntiu) que funciona com un connector parentètic disjuntiu, concretament, de reformulació parafràstica (Cuenca 2006: 157-158). Espinal (2004) la recull i en diu «Locució conjuntiva que denota aclariment» o «equivalència». D'acord amb Cuenca (2006: 158):

La reformulació parafràstica, a grans trets, consisteix a expressar un contingut totalment o parcialment idèntic (o que l'emissor dóna com a equivalent en un sentit o altre) sota una forma lingüística diferent. Es tracta, doncs, de dir quelcom d'una altra manera i, en conseqüència, ens trobem davant d'un valor de disjunció metalingüística [...].

En (7), Melín reformula el discurs prèviament citat de la mare del metge.

- (7) Melín: *me voy a comer/ diu/ me voy a comer*
Carmeta: pobreta!
Melín: i ens(eguid)a fa/ y después de comer/ pos a esperar a mi hijo
Carmeta: (v)inga!
Melín: diu/ *porque [viene]=*
Celes: *[viene todas las semanas]*
Melín: = o sábado o domingo/
Empar: també fóra cas!
Melín: diu/ y como esta mañana no ha venido/ pos yo lo espero esta tarde/ o siga/ que ja s'ha passat el matí esperant-lo

Vullc dir-te: estructura oracional que té un caràcter parcialment gramatical. Així, com a indicatiu d'una tendència a la gramaticalització es pot considerar una certa convencionalització i la tendència a inserir-se com un incís o parèntesi en el discurs. Tanmateix, el caràcter productiu es manifesta en la presència del clític *-te*, el referent del qual és l'interlocutor al qual s'adreça el parlant de manera fonamental, Empar. A més a més, manté el seu significat literal, de manera que és una construcció transparent. Així doncs, constitueix un cas del que Cuenca (2006: 85) denomina *connexió lèxica*, aquells casos en què una determinada estructura no està totalment fixada, però indica connexió a partir del seu significat.¹⁴ Contextualment, indica una relació connectiva, concretament una reformulació no parafràstica.¹⁵ D'acord amb Cuenca (2006: 158-159):

La reformulació no parafràstica és un significat que es troba a cavall entre la disjunció i el contrast: s'expressa d'una altra manera el que s'ha dit fent-ne una correcció; és a dir, s'hi afegeix un valor argumentatiu que marca la segona versió com a més correcta que la primera i, per tant, es presenten l'una i l'altra en una relació de contrast.

En aquest cas, la intervenció de Melín en (8) és introduïda pel connector adversatiu més prototípic, *però*. Ara bé, els continguts reformulats no són explícits, sinó

14. Hi ha, doncs, un continu entre la connexió lèxica i la connexió gramatical. Així, la gramaticalització és major en el cas de *vullc dir*, que, tanmateix, té també un significat transparent (sobre aquesta qüestió, vg. Cuenca 2006: § 3.5.4).

15. Espinal (2004), respecte de la forma més gramaticalitzada *vullc dir*, en diu: «expressió amb què hom introdueix una explicació o un aclariment d'un concepte expressat anteriorment [...]».

que, més aviat, es dedueixen de les intervencions immediatament anteriors (l'espera de l'anciana, el seu discurs, el judici positiu que mereix als participants en la conversa) o fins i tot de les diverses informacions que, de manera directa o indirecta, se n'ha donat al llarg de tota la conversa.

- (8) Melín: però una dona que/ **vullc dir-te**/ que no és que necessite especial/ atenció ni res tampoc/ una dona que/ total/ va amb el seu garrotet i va anant anant i parla/ està lúcida ((...))

Total (2 ocurrences): adjectiu gramaticalitzat, fixat en singular, que funciona com a connector textual parentètic disjuntiu.¹⁶ Com a significat específic, en (9), introdueix un resum després de la digressió dels viatges que va fer Paquí. De manera semblant, en (10) introdueix un resum, en aquest cas la recapitulació de tot el que s'ha dit anteriorment en relació amb la mare del metge, dins d'una determinada línia argumentativa (el seu estat de salut mental i física no justifica la necessitat d'estar en una residència).

- (9) Carmeta: *i què has anat al Papa? i i has vist al Papa?!* diu/ *miral pos si tenia la cama mala/ que vaig caure un bac en no sé a on! i no vas anar a vore el Papa estigue(nt) [(())]?=*
Celes: [va] anar a Alemanya o no sé a on o a Mej-
Carmeta: = i va caure un bac
Celes: a Alemanya o a França/ **total**/ va caurer un bac i tenia la cama no sé com/ i després va a- va anar a Roma i diu que li d(e)ien/ *xical i no vas vore al Papa?!* com?/ *si en(car)a me se estava curant la cama [i no vaig poder anar a vore-lo]*
- (10) Melín: però una dona que/ **vullc dir-te**/ que no és que necessite especial/ atenció ni res tampoc/ una dona que/ **total**/ va amb el seu garrotet i va anant anant i parla/ està lúcida ((...))

c. Contrast

(i) *això que* (1 ocurrencia): locució conjuntiva, que funciona com un connector textual contrastiu, en concret, concessiu. En (11), *i això que* planteja una objecció al

16. En el DCVB aquest ús es recull com a adverb: «adv. a) En conclusió. *Total: que volia saber si érem promesos*, Pons Auca 128».

discurs previ, és a dir, va tenir molts fills (tesi) malgrat que es va casar tard (antítesi), per als paràmetres de l'època. La conjunció *i* és opcional i, de fet, té el valor additiu habitual. En realitat, *això que* és la locució que explicita la relació connectiva concessiva.

- (11) Carmeta: *i (després) i mon pare va tindre deu fills/ cinc xics i cinc xiques*
 Pep: collins!
 Carmeta: *es va morir un xiquet de tres anys/ l'altre de tres*
 Celes: ***i això que*** *es va casar als vint-i-quatre anys/ ma mare/ si arriba a tindre setze ((això d(e)ia)) mon pare/ si arriba a tindre setze o dèsset anys/ no vullc [ni pensar-ho]*
 Carmeta: [jo dic/] *dos dotzenes/ uil/ dotzena i mitja n'havera tingut* (RIALLA)

d. Conseqüència

Aixina és que (4 ocurrences): locució conjuntiva, que funciona com un connector textual consecutiu, concretament amb valor conclusiu (I2).¹⁷

- (12) Carmeta: [diu/ *ha venut/di- dice/ vino una hermanal dic/ hermanal no en té cap/ dic/ pos seria cunya(d)a/ xical i no ho diuen/ que sóc cunya(d)a o sóc?*
 Empar: què tenen que dir?/ ahí anirien p(er) a enterrar-la i ja està.
 Carmeta: a Rotglà.
 Empar: què tenen que dir?
 Carmeta: *se la llevaron a Rotglà*
 Carmeta: ham d'anar a Rotglà un dia (()) lo mal serà→ n'hi ha un camí pac¹⁸ amunt/ em pense que és el cementeri o el calvari/ no ho sé/ ***aixina és que*** ham anat a Roma i no ham vist al Papa

Aixina és que és commutable per *de manera que*, la qual cosa vol dir que la relació semàntica que estableix és consecutiva. Ara bé, en els exemples que hem trobat en la conversa analitzada, funciona en el nivell textual, atés que, amb l'ús d'aquesta locució, es pretén introduir una conclusió a segments que van més enllà dels límits

¹⁷. No l'hem atestat ni en el DCVB ni en Espinal (2004). En última instància, és una variant d'*així que*. Moliner (s.v. *conque*) dóna a entendre, al contrari, que *así que* en castellà és una reducció de *así es que* (cf. més avall, en parlar de *conque*). Fuentes Rodríguez (1997: 260) el considera nexa, recull la mateixa interpretació de Moliner i en diu: «En su origen hay una focalización, una estructura ecuacional para enfatizar el adverbio y lo que se sigue de él, y luego gramaticalización y lexicalización».

¹⁸. *Pac = cap*.

de l'oració (tot sovint el relat que constitueix el centre de la conversa o subepisodi d'aquest relat o d'altres). Així, en (12), l'estructura introduïda per *aixina és que*, que és una locució verbal (*anar a Roma i no veure el Papa*), no és una conclusió al segment immediatament anterior, sinó al relat de la visita a la residència, on han anat a visitar una parent després de pensar-hi molt i, quan hi han arribat, ja ha mort.

En (13), amb la construcció *aixina és que*, Carmeta pretén de bell nou concloure el relat, en fals, i presenta com a conclusió un enunciat amb referència indeterminada (*això és lo [que]*), i després canvia de tòpic (es refereix al fred que fa al lloc on es desenvolupa la conversa).

- (13) Carmeta: i i esta bartola¹⁹ estava amb Amèlia/ i la tia ja m'ho va dir/ diu/ l'han llevat/ diu/ perquè si és tan empalagosa com jo/ si escomençava²⁰ aixina→ pos es coneix que /((dic jo))/ si no li fe(i)a aixina molt/ es coneix que li d(e)ia tot lo que vol[ia] ((...))
Carmeta: **aixina és que**/ això és lo [que]
Celes: [i] la dona d'este?/ ai/ la dona/ [la mare de Don Abel/ de lo més]
Carmeta: [ací fa un aire molt gelat]

En (14) l'antecedent del conseqüent introduït per *aixina és que* ni tan sols s'explicita, sinó que s'infereix de tot el que s'està dient (l'avidesa amb què menja la tia, l'edat ja avançada, etc.).

- (14) Melín: [la pizza] i després la/ i después d(e)ien que pareixia un peix la la pinya/ Empar/ açò pareix una un peix! i eixas que teníem darre(re) la taula/ no has vist? [n'hi hav(i)a una dona i dos filles darrere] =
Pep: [dirien/ esta estes esta esta soprano]²¹
Melín: = que que només fe(i)en que mirar i es r(e)ien/ jo fe(i)a [((ai/ Santo Cristo!))]
Celes: [pues diràs que tenien unes pintes eixes ((que)) d'a xavo]
Melín: Elles fe(i)en una cara de pocs [(())]
Carmeta: [**aixina és que** vosté] =
Melín: da-li un besito [a la tia Maria Empar/ que està diguent-t'ho]²²
Carmeta: = [vaja aprimant-se jal] què té/ setanta anys?/ pues vaja aprimant-se!! Celes

19. Mot familiar de caràcter genèric per a referir-se a algú, amb una connotació humorística.

20. *Escomençar* = *començar*.

21. Es refereix irònicament al to fort de veu d'Empar.

22. A Robert, el nét més petit.

Melín: això ja fa més de vint anys que li ho ha dit jo/ [que vaja aprimant-se]
Carmeta: [*vaja aprimant-se*] perquè → *vorem*

Igualment, en (15), Carmeta pretén tancar el relat de la visita a Amèlia, recapitulant l'estat en què es troba.

- (15) Celes: però Salmeron és nom?
Melín: [clar!]
Carmeta: [clar!]
Celes: jo ((creïa)) que era apellido
Melín: [jo tam(b)é/ jo em pensava que era ((apodo))]
Celes: [(())]
Carmeta: [Salmeron!] el tio Sal- el tio Salmeron era son pare!²³
((...))
Carmeta: **aixina és que** → Amèlia/ pobreta/ allí a sol(es)/ ((tota encorba(d)a))/ amb tots els agüets

Conque (1 ocurrencia): locució conjuntiva, que funciona com un connector textual consecutiu, concretament amb valor conclusiu. Introdueix la conclusió del relat. És un castellanisme. Vegeu Moliner (s.v. *conque*):

conque (de «con» y «que»): 1 conj. Introduce oraciones consecutivas que expresan una conclusión a la que se llega en vista de algo dicho antes: 'No entiendes nada de esto; conque cállate'. ≈ Así [és] que, de modo que, en consecuencia, por consiguiente, por tanto.

- (16) Empar: bueno/ pues eixa/ la mare no sap qui és/ la mare d'ell/ la mare d'ell era una dona que cada tempora(d)a estava → bueno/ (CLICK)/ tenia la/ però
Melín: hum
Empar: venia molt a ajudar-los als fills i tot això
Melín: que té als dos fills ací en Montesa?
Empar: sí/ **con que** li va agarrar una embòlia i es va quedar priva(d)a i un mes uno/ un altre mes un altre i em pense que va durar hasta → quatre mesos
Melín: però que es va morir?
Empar: i la van dur a [un asilo]

23. El pare d'Amèlia.

Al fi i al cap (1 ocurrencia): locució preposicional, que funciona com un connector textual parentètic conclusiu (Cuenca 2006: 164).²⁴ D'acord amb Cuenca (2006: 164), la conclusió es pot considerar «una variant procedimental de la conseqüència per tal com es pot tractar com una mena de conseqüència discursiva: la conclusió posa fi al text, com la conseqüència discursiva finalitza un raonament». Ara bé, com afegeix l'autora, «[...] la conclusió és un valor intermedi entre la conseqüència, el significat additiu —i dins d'aquest, el distributiu— i el significat disjuntiu de resum. Segons el context, predominarà un valor o un altre» (Cuenca 2006: 164). En el fragment de conversa de (17) Empar manifesta de primer l'estranyesa que el metge haja portat la seua mare a la residència d'ancians, i les intervencions subsegüents descriuen l'anciana; amb la intervenció encapçalada per *al fi i al cap*, Empar aporta informació addicional (el fill de l'anciana ja no té els fills a casa, argument a favor del fet que li resultaria més fàcil fer-se càrrec de la seua mare) i, al mateix temps, conclou la intervenció iniciada anteriorment, en què manifestava l'estranyesa que li provocava que el fill l'hagués portat a la residència d'ancians.

Des d'un punt de vista formal, *al fi i al cap* és un calc de l'espanyol *al fin y al cabo*. La forma prescrita per la normativa és *al cap i a la fi*.

El caràcter fraseològic i gramaticalitzat es manifesta en la fixació morfosintàctica, de l'ordre i els constituents, així com en el significat idiomàtic, resultat de l'abstracció i la pragmatització característiques de la gramaticalització. Malgrat tot, es pot trobar una motivació del significat idiomàtic conclusiu a partir del significat lèxic original dels constituents (*cap* i *fi* són mots amb significats referents al final, relacionat amb la conclusió). El caràcter fraseològic es manifesta també en la coordinació de mots parcialment sinònims, que constitueix una figura retòrica (tautologia). Les figures retòriques són habituals en les unitats fraseològiques.

- (17) Empar: [((sí que m'estranya que)) la mare de Don Abel l'havaja²⁵]
Carmeta: quan quan vaja a Don Abel li dic/ *he visto a su a su madre allí en l'asilo que [(())]*
Celes: [pos una agüeta com si fóra don Abel/ els ulls/ aixina/ tota dolceta i amb una
())] i els ulls [pac a fora]
Empar: [sí?]

24. Sobre l'ús d'aquesta locució des del punt de vista de la teoria de la pertinença, vg. Montolí (1992). En el DCVB es defineix de la següent manera: «**Al cap i a la fi**: després de tot, ben considerat tot.».

25. *Havaja* = *haja*.

Melín: ullerosa/ u- alrededor dels ulls
 Carmeta: (v)inga! que estigues esperant que vagen! (((i a lo millor)))
 Melín: lo que estava diguent-te jo/ teta²⁶/ que diu ()
 Carmeta: (v)inga! això és molt
 Empar: ((**al fi i al cap** no tindrà cap de fill ja en casa))

Com hem pogut comprovar en la descripció de les diverses unitats fraseològiques que apareixen en la conversa analitzada, la gramaticalització permet emprar mots originàriament lèxics (l'adjectiu *total*) o estructures en què apareixen mots lèxics (*al fi i al cap*) o gramaticals (*aixina és que*) amb noves funcions, en aquest cas per a la connexió oracional i textual. Els mots que experimenten el procés de gramaticalització mostren alguns o tots els fenòmens normalment associats a aquest procés (fixació morfosintàctica, en l'ordre i en els constituents, fixació o convencionalització del significat, significat idiomàtic, sovint resultat d'un procés d'abstracció semàntica i/o pragmatització, etc.). Ara bé, la gramaticalització presenta un grau diferent en cada cas, de manera que s'estableix un continu que va des d'estructures que tenen una funció connectiva motivada pel seu significat propi, però que presenten un grau de gramaticalització molt baixa (cas de *vullc dir-te*) i són fonamentalment construccions productives, fins a estructures totalment gramaticalitzades. Entre tots dos extrems hi ha altres estructures que presenten una forma i un significat fixats, però mantenen un significat global transparent (*a hora de, igual que*). El grau més alt de gramaticalització es troba en aquelles estructures amb una forma fixa i un significat idiomàtic en major o menor mesura, és a dir, que no és deduïble directament del significat dels constituents. Cal considerar que en alguns casos es parteix d'estructures que incorporen ja d'entrada mots amb significat gramatical i, per tant, abstracte (*aixina que, i en això que, o siga, i això que*, etc.); també hi ha casos en què es parteix d'estructures amb mots amb significat lèxic, i que, com a resultat de la gramaticalització, presenten un significat idiomàtic (*al fi i al cap, total*). Amb tot i amb això, cal tenir en compte que la no-composicionalitat o idiomàticitat de les unitats fraseològiques és un concepte molt debatut i que s'ha de prendre amb moltes prevencions, com hem vist en § 1.1.d.

26. *Teta*: apel·latiu familiar, adreçat a germans o cosins més grans.

4. LA CONSTRUCCIÓ *ÉS QUE*

Aquesta construcció (*és que*, cat., *es que*, esp.) té setze ocurrences en la conversa analitzada.²⁷ L'estatut categorial i el valor semàntic i pragmàtic han estat molt debatuts. A més, la freqüència que presenta (pràcticament el 50 % en relació amb les altres formes analitzades) i l'especificitat quant al seu comportament sintàctic i pragmàtic podria provocar una distorsió en les dades en relació amb les unitats estudiades anteriorment.

Aquesta construcció es troba en moltes llengües. Pusch (manuscrit) constata que està present en una àmplia varietat de llengües i ha estat descrita i analitzada en profunditat en anglès i en espanyol. Entre les llengües romàniques, l'espanyol, juntament amb el portugués i el català, són les llengües on té un índex major de freqüència, si bé està atestada també en altres llengües, com ara el francès i l'italià.²⁸

Gran part dels problemes que planteja l'anàlisi d'aquesta estructura poden rebre un tractament adequat partint de la base que estem davant d'una construcció gramatical. Dins del model de la lingüística cognitiva, el concepte de construcció gramatical fa referència a un emparellament de forma i significat que no s'ha de considerar ni completament arbitrari ni completament predictable (Cuenca & Hilferty 1999: 86). D'acord amb Fillmore (1989: 36):

By grammatical construction we mean any syntactic pattern which is assigned one or more conventional functions in a language, together with whatever is linguistically conventionalized about its contribution to the meaning or the use of structures containing it.

D'acord amb Cuenca (2000: 35) «El significat i el funcionament global d'una construcció no es deriva directament de la suma dels significats i el funcionament dels seus components, sinó que sovint hi ha aspectes que deriven de la interacció entre ells». De fet, ni el valor connectiu ni els valors modals que adopta aquesta construcció no són deduïbles a partir dels seus constituents, i tot sovint deriven del context, malgrat que puguin presentar un cert grau de convencionalització. A més, en la mesura que és una construcció gramatical, presenta comportaments d'ordre sintàctic i semanti-

27. No apareix ni en el *DCVB* ni en Espinal (2004).

28. Pusch (2006) assenyala que en italià preval la forma negativa, mentre que l'afirmativa és rara. Delahunty (2001), a més de trobar la construcció en la major part de les llengües romàniques, l'atesta en llengües tan diferents com l'alemany, el gaèlic irlandès, el noruec, el xinès mandarí i el japonès. Delahunty l'estudia sobretot en anglès.

copragmàtic força ideosincràtics, de manera que al valor connectiu que pot assolir de vegades s'hi associen valors relacionats amb la modalització tant o més importants que la funció connectiva que s'hi pot atribuir en determinats contextos (per a ampliar referències, cf. España Villasante 1996; Fuentes Rodríguez 1997; Porroche 1998; Pusch 2003, 2006 i manuscrit).

4.1 ESTRUCTURA SINTÀCTICA

La gramaticalització és un fenomen gradual, de manera que la construcció en qüestió presenta trets característics del seu estatut d'estructura oracional complexa, productiva, i trets propis de l'estatut gramaticalitzat (fonamentalment, una relativa fixació).

Des d'un punt de vista sintàctic, és una estructura oracional complexa, amb un verb copulatiu (*és*), un element precopular que és absent normalment²⁹ en les llengües *pro-drop*, però és present en les llengües *non pro-drop* (francès, anglès, vg. (18c-d)). Com a element postcopular apareix una oració substantiva introduïda per *que*, la funció de la qual no és atribut, atès que no admet la pronominalització mitjançant *ho* (18e). Alguns autors (Ramos 2002: 1972) hi atribueixen la funció de subjecte, i en tal cas, s'hauria de considerar que l'element precopular, quan apareix, és tòpic.

- (18) a. És que està enamorat
b. Es que està enamorado
c. It's that he's in love
d. C'est qu'il est amoureux
e. És que està enamorat > * Ho és

Un índex de fixació i gramaticalització és l'ús del present d'indicatiu, tal com es veu en (19), on malgrat que l'oració es refereix al passat, s'empra *és*, i no *era*. La recurrència de la tercera persona del singular no aporta informació respecte de l'estatut gramaticalitzat perquè ve imposada per la pròpia estructura sintàctica.³⁰

29. Pot aparèixer com a element precopular el pronom *això* (cat), *eso* (esp.): *Això és que està enamorat/ Eso es que está enamorado*.

30. Per a aprofundir en l'anàlisi sintàctica de la construcció, cf. especialment Fernández Leborans (1992).

- (19) a. Al final Josep no va venir a l'aniversari.
b. És que ja et vaig dir que no tenia ganes d'anar

D'un altre costat, malgrat que gran part de la bibliografia assigna a la construcció el valor d'expressar una explicació-justificació, que es podria relacionar amb un valor connectiu causal, cal tenir en compte que:

a) L'explicació-justificació té un valor modalitzador que està absent en les clàusules causals. Aquest sovint es relaciona amb la cortesia, que pretén preservar la imatge de l'emissor, com es veu en (20c), o del receptor, com veurem més endavant. L'autojustificació (causa subjectiva), present en (20c), no es troba en (20b).

- (20) a. Per què no has anat a recollir els xiquets?
b. Perquè he perdut l'autobús.
c. És que he perdut l'autobús.

b) La construcció *és que* és una construcció oracional, que com a tal manté l'autonomia distribucional. Així doncs, en contraposició amb les clàusules causals (21a), té una autonomia distribucional que impossibilita (21b), enfront de (21c). El valor connectiu de causa-conseqüència és, en tot cas, determinat contextualment i s'estableix en el nivell textual i no pas en el nivell oracional.

- (21) a. A la fi els xiquets han fet tard a l'aniversari de Joan perquè he perdut l'autobús.
b. *A la fi els xiquets han fet tard a l'aniversari de Joan és que he perdut l'autobús.
c. A la fi els xiquets han fet tard a l'aniversari de Joan. És que he perdut l'autobús.

4.2 ASPECTES PRAGMATICODISCURSIUS

De manera constant, com a valor associat a la construcció *és que*, en la bibliografia apareix l'expressió de l'explicació-justificació, una causa modalitzada que, tot i ser probablement el valor més freqüent, no és l'únic, com tindrem ocasió de veure. Ni tan sols es pot dir que la funció de la construcció siga fonamentalment vehicular un valor connectiu, que probablement, quan és present, és derivat del context i, per tant, secundari. Per exemple, si observem el següent exemple:

- (22) a. Vindràs a Nova York?
 b. No tinc diners.
 c. És que no tinc diners.
 d. *Perquè no tinc diners
 e. No (hi aniré), perquè no tinc diners

Si partim de la teoria de la pertinença (Sperber & Wilson 1988), (22b) implica una resposta negativa que s'infereix a partir d'una sèrie de coneixements contextuals; en (22c) trobem la mateixa inferència, però amb un valor afegit relacionat amb la modalitat entesa en sentit interaccional: l'interlocutor està protegint la seua autoimatge atenuant el caràcter no preferit que s'atribueix al rebuig respecte d'un oferiment-invítació. D'aquí prové el valor de justificació-explicació o excusa que se sol atribuir a la construcció en molts contextos.³¹ Tanmateix, aquest valor no és intercanviable per una clàusula causal, com es pot veure en la agramaticalitat de (22d). En (22e), el resultat és gramatical perquè la clàusula causal dona la raó de la negació que s'explicita, mentre que en (22b) la negativa s'inferia a partir de l'oració *No tinc diners*, independentment de la presència de la construcció *és que*.

Així doncs, subscrivim l'opinió de Delahunty (2001) segons la qual la relació de causa o d'explicació entre aquesta construcció i el context o el co-text, tot i ser plausible en molts casos, no és l'única, i s'hi poden inferir d'altres relacions, com ara la interpretació, la reformulació, la conseqüència i, més àmpliament, diversos significats interaccionals relacionats amb la cortesia. De fet, justament el caràcter gramatical dels constituents que apareixen de manera constant en l'estructura ((clític) + verb copulatiu + *que*) permet deixar obert, fins a cert punt, el valor exacte de la relació (Delahunty, 2001: 524): «[...] The inferential structure, by virtue of the nature of its matrix, does not explicitly articulate the relationship of its proposition to its context». Així doncs, tal com assenyala Pusch (2006: 179), correspon al receptor inferir aquesta relació, i justament per aquesta raó la construcció es qualifica d'*inferencial*.

Així doncs, assumim les següents paraules de Pusch (2006: 181):

31. Els parlants tenen consciència del valor d'autojustificació o excusa que la construcció *és que* té en molts contextos, de manera que hi ha diverses fórmules que serveixen per a retreure a l'interlocutor que l'empra precisament el caràcter d'autojustificació o excusa de la proposició que emet, com ara *És que, Huesca* o *És que, província de Huesca*, *Ni és que ni esca*, o la rèplica en eco *És que, és que*, que es troben en alguns parlars valencians, amb les quals l'interlocutor censura o retrau precisament l'ús d'aquesta construcció i, sobretot, les justificacions del locutor, però ho fa emprant un fraseologisme que al·ludeix a l'ús d'aquesta construcció.

Or, vu cet éventail considerable d'interprétations possibles, parfois complémentaires, parfois contradictoires, et l'ambiguïté inhérente à de nombreuses occurrences que souvent seul le recours à l'intuition permet de résoudre (sans pour autant arriver dans tous les cas à une analyse satisfaisante), il me semble plus prudent de décrire le motif principal de l'utilisation de cette construction d'une manière plus générale, à savoir comme l'indication d'un degré élevé de subjectivité, c'est-à-dire comme modalisation pure et simple de l'énonciation.

Aquest valor modalitzador general es pot concretar en valors més específics d'acord amb el co-text i el context. A més, precisament el valor modalitzador justifica la freqüència d'ús en l'oral, que és un tipus de discurs marcat per la subjectivitat (Payrató 1988).

Per tant, el valor general de modalització de l'enunciació explica els diversos valors que s'han atribuït a la construcció: causa subjectiva o modalitzada, valor atenuador, valor adversatiu, usos relacionats amb la cortesia en la mesura que s'atenuen actes de parla potencialment agressius (Pusch 2006: 182).

D'altra banda, tal com assenyala Pusch (2006: 182), el valor modalitzador és coherent amb la subjectivització de què parla Traugott (1989, 1995) i que s'associa als processos de gramaticalització. La construcció inferencial sembla seguir el mateix procés que d'altres unitats gramaticalitzades o en procés de gramaticalització, és a dir, un itinerari de gramaticalització que va des del domini proposicional (una estructura sintàctica amb autonomia distribucional) cap al domini textual (pot establir, contextualment, diverses relacions connectives) i que tendeix, des d'aquest domini, a expressar la subjectivitat del parlant, en especial en relació amb l'interlocutor (domini interpersonal).

En el nostre corpus trobem, en primer lloc, diversos casos en què és present la justificació-explicació com a causa modalitzada.³² Per exemple, en (23) la construcció *és que* introdueix l'explicació del baix preu del dinar, que havia provocat l'estranyesa dels comensals, això és, el fet que no havien inclòs les postres en el compte.

- (23) Celes: a(ra) voràs/ (mos ha costat) set mil i pico
Empar: dic/ *set mil i pico?*/ *que barat!*
Celes: jo dic/ *per lo menos a dos mil peles* [cada u]
Carmeta: [s'han enganyat]
Celes: **i és que** no havien posat el postre/ nou mil i pico

32. Ja Moliner (1998: 1065), respecte de la forma *es que* del castellà, en diu: «Expresión muy frecuente con que se introduce una explicación, razón, disculpa o excusa».

Ja en alguns casos que manifesten explicacions-justificacions són presents matisos relacionats amb la cortesia. En (24) la locutora, al temps que expressa una causa modalitzada, pot estar atenuant la descortesia que podria implicar deixar la conversa amb les interlocutores que li estan parant atenció a la residència.

- (24) Carmeta: dice/ dice/ *me voy a comer porque yo porque yo/ **es que**→*
Melín: [*como abajo*]

En (25), *es que*, en el discurs reproduït en castellà, introdueix l'explicació probable (*a lo mejor*) del fet que el metge no haja anat encara a visitar la mare. D'altra banda, no és sols una explicació, sinó també una justificació en què la mare està intentant protegir la imatge del fill (cortesia). En (25), l'ús d'*és que* per part d'Empar introdueix l'explicació, amb una entonació irònica, del fet que els ancians esperen durant molt de temps les visites, circumstància a la qual s'està fent referència en les intervencions immediatament anteriors.

- (25) Melín: diu/ *y como esta mañana no ha venido/ pos yo lo espero esta tarde/ o siga/ que ja s'ha*
passat el matí esperant-lo
Carmeta: digol *a lo mejor [**es que** tiene guardia]*
Melín: [*lo espero esta tarde*]
Empar: [**és que**] no tenen altra faena

En (26) apareix la forma negada de la construcció inferencial. Normalment es considera una simple negació de la construcció *és que*. Es nega una explicació que podria justificar la presència de l'anciana a la residència.

- (26) Melín: però una dona que/ vullc dir-te/ que no **és que** necessite especial/ atenció ni res
tampoc/ una dona que/ total/ va amb el seu garrotet i va anant anant i parla/ està
lúcida [i- igual]=

Com que és una hipòtesi que no s'acompleix, el verb apareix en subjuntiu (també pot aparèixer en indicatiu).

Ara bé, tal com indiquen España Villasante (1996) i Fuentes Rodríguez (1997), es nega que un estat de fets siga la causa o l'explicació d'un altre fet (no necessàriament l'estat de fets en ell mateix), la qual cosa implica que ha d'haver-hi una altra causa o explicació. Si aquesta causa o explicació alternativa s'explicita, pot ser introduïda per

sinó que, de manera que en resulta una estructura del tipus *no és que... sinó que*. En (26), tanmateix, a continuació de la construcció encapçalada per *és que*, apareix un seguit de proposicions, en parataxi (sense nexes), que argumenten en el sentit oposat a la proposició *necessita especial atenció* (negada per *no és que*), és a dir: *va amb el seu garrotet i va anant anant i parla/ està lúcida*. La forma negativa, com l'afirmativa, té un valor afegit de modalització: es presenta de manera emfasitzada o focalitzada la hipotètica raó, negada, que podria justificar la presència de l'anciana a la residència. A continuació, com hem dit, es dona una sèrie d'explicacions contraposades a aquesta raó negada i que argumenten en sentit contrari. Així, si comparem les següents seqüències:

- (27) a. Una dona que necessita especial atenció
b. Una dona que no necessita especial atenció
- (28) a. Una dona que és que necessita especial atenció
b. Una dona que no és que necessite especial atenció

En (27), no hi és present el valor modalitzador. En (28a) hi ha un valor modalitzador en què es focalitza que la dona necessita especial atenció, la qual cosa orienta l'argumentació en un determinat sentit. En (28b), es mostra, de manera focalitzada, el fet que no necessita especial atenció com un argument en una altra línia argumentativa.

Més enllà de la causa-justificació, com hem indicat més amunt, *és que* té altres valors contextuals, si bé cal advertir que en molts dels casos la causa-justificació continua estant present en major o menor mesura. Pusch (2006, manuscrit) assenyala la reformulació, el valor adversatiu i els usos relacionats clarament amb la cortesia.

En (29) *és que* introdueix la justificació del fet d'haver anat a una pizzeria distinta de la de Rubén, on un dels interlocutors pensava que havien anat en un principi. Ara bé, també hi és present un matís adversatiu, perquè s'oposa a la hipòtesi que ha formulat Empar.

- (29) Empar: en ca Rubén [lo mateix vos havera³³ costat doble]
Carmeta: [mira/ veges/ qui m'ho tenia que dir?]
Empar: [a mi **és que** Rubén no m'agra(d)a]

33. *Havera* = *haguera*, forma analògica.

En (30) s'empra *és que* sense introduir cap mena de predicació i, contextualment, expressa un retret o desaprovació respecte de l'actitud de Carmeta i Empar, perquè han mantingut una conversa inapropiada. La relació entre la repetició d'*és que* i la desaprovació pot tenir un cert grau de convencionalització, tot i que encara és molt determinada contextualment.³⁴ De fet, *és que* no pot expressar aquest valor si no està marcat per diversos recursos modalitzadors (la repetició, com en aquest cas, o l'allargament vocàlic: un segment com *ai/que risa!/ ai/ ta mare i ta tia →! és que* resulta estrany, però no si s'allarga la vocal: *és quee*). En tot cas, el retret no es fa explícit i, en aquest sentit, es relaciona amb la funció mitigadora de la construcció (l'explicitació danyaria la imatge de la mare i la tia, per la qual cosa s'evita, per raons de cortesia, Pusch, manuscrit).

- (30) Carmeta: i la passeja(d)ora que estava passejant el fill o lo que fóra
 Melín: ai/ que risa! ai/ ta mare i ta tia→! **és que/ és que/ és que/ [és que]**
 Carmeta: [uui!]
 Empar: qui?
 Carmeta: **és que** ham entrat i→ **és que** una donal dicel *vaya y pregúnteselo a aquella que es la madre*
 Melín: vosté li ho ha preguntat i li ho ha [REpreguntat]

En (30), amb l'ús d'*és que* per part de Carmeta després de la reprovació de les filles, aporta explicacions-justificacions amb les quals pretén restablir la seua autoimatge. Així doncs, hi ha també una funció de cortesia, amb què la locutora defensa la seua pròpia imatge. També es pot advertir un matís reformulador, ja que dóna una versió diferent dels esdeveniments tal com han estat narrats per les filles. Per tant, els diversos valors es donen simultàniament, en connexió amb el co-text i el context i, en qualsevol cas, són subsumibles sota el valor general subjectiu modalitzador.

34. Per exemple, aquest ús es dóna també en interjeccions. Així, *calla!*, emprat com a interjecció, pot expressar contextualment sorpresa. Així, en (iB) *calla!* seria equivalent de *què dius ara?*, per exemple. Tanmateix, la repetició *calla, calla, (calla)!* o l'ús de *calla!* amb uns trets suprasegmentals especials (allargament de la primera vocal, per exemple) pot indicar contextualment que el locutor no pensa fer de cap manera allò que l'interlocutor o un altre proposa (iB'). Les intervencions de B i B' no són, doncs, sinònimes. Respecte del valor idiomàtic i expressiu de la repetició, vg. Cuenca (2007).

(i) A: Doncs Maria va dir que la portaries al cine.
 B: Calla!
 B': Calla, calla, (calla)!

5. CONCLUSIONS

L'anàlisi d'unitats fraseològiques que poden tenir una funció connectiva en un fragment de conversa col·loquial ens permet arribar a les següents conclusions:

a) La gramaticalització permet emprar mots originàriament lèxics (l'adjectiu *total*) o estructures en què apareixen mots lèxics (*a hora de*, *al fi i al cap*) o gramaticals (*aixina és que*, *i això que*, etc.) amb noves funcions, en aquest cas per a la connexió oracional i textual. Els mots que apareixen en les estructures que experimenten el procés de gramaticalització mostren alguns o tots els fenòmens normalment associats a aquest procés (fixació morfosintàctica, convencionalització, significat idiomàtic, abstracció semàntica, ús pragmaticodiscursiu, fixació morfològica, en l'ordre i en els constituents, etc.).

b) D'acord amb el fet que presenten més o menys fenòmens relacionats amb la gramaticalització, la unitat fraseològica en qüestió presentarà un grau major o menor de «fraseologització». Així, trobem des de les estructures que indiquen una connexió lèxica, és a dir, estructures semiproductives que poden indicar una connexió pel significat dels constituents (cas de *vullc dir-te*), passant per estructures gramaticalitzades en part, que poden considerar-se locucions, però que tenen un significat global transparent (*a hora de*), fins arribar a aquelles estructures totalment fixades i amb un significat no composicional o idiomàtic (*al fi i al cap*, *total*).

c) La construcció *és que* presenta un grau intermedi de gramaticalització. Hi ha trets inequívocs de gramaticalització, com ara la fixació relativa dels constituents principals (*és* + *que* + «proposició»), així com el propi valor inferencial, és a dir, el fet que permeta dur a terme inferències relacionades amb el context o amb el co-text que, en general, tenen a veure amb la manifestació de la subjectivitat del parlant. Aquesta subjectivització és també una característica pròpia dels processos de gramaticalització. El valor modalitzador engloba els diversos valors contextuais que les investigacions prèvies han atribuït a la construcció (causa subjectiva, valor reformulador, valor adversatiu, valor atenuador relacionat amb la cortesia). El valor connectiu, en tot cas, quan apareix, és contextual i es dona en el nivell textual, atès que, entre els valors propis de l'estatut productiu de l'estructura, es troba el manteniment del caràcter predicatiu del verb i el fet que siga una estructura sintàctica amb autonomia distribucional.

d) L'alta freqüència d'ús de la construcció inferencial *és que* s'explica precisament per la importància que té la funció expressiva o emotiva en la conversa col·loquial, que és un tipus de discurs essencialment subjectiu.

PELEGRÍ SANCHO CREMADES
Universitat de València

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BRIZ, A. & GRUPO VAL.ES.CO. (1995) *La conversación coloquial. Materiales para su estudio*, València, Universitat de València.
- (2000) *¿Cómo se comenta un texto coloquial?*, Barcelona, Ariel.
- CORPAS, G. (1996) *Manual de fraseología española*, Madrid, Gredos.
- CASTELLÀ, J. M. (2004) *Oralitat i escriptura. Dues cares de la complexitat del llenguatge*, Barcelona, Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CUENCA, M. J. (1991) *L'oració composta, II: la subordinació*, València, Universitat de València.
- (1996) *Sintaxi fonamental. Les categories gramaticals*, Barcelona, Empúries.
- (2000) «L'estudi de les construccions idiomàtiques des de la lingüística cognitiva i l'anàlisi contrastiva», dins V. Salvador & A. Piqué (eds.), *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 33-48.
- (2002) «Els connectors textuais i les interjeccions», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, vol. 3, pp. 3173-3237.
- (2003) *Sintaxi catalana*, Barcelona, Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya.
- (2006) *La connexió i els connectors. Perspectiva oracional i textual*, Barcelona, Eumo.
- (2007) «Repetició consecutiva i idiomàticitat», *Zeitschrift für Katalanistik*, 20, pp. 189-219.
- CUENCA, M. J. & J. HILFERTY (1999) *Introducción a la lingüística cognitiva*, Barcelona, Ariel.
- DCVB: A. M. ALCOVER & F. de B. MOLL (1926-1968) *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll, 10 vol. [Versió on-line <<http://dcvb.iecat.net/>>.]

- DELAHUNTY, G. (2001) «Discourse functions of inferential sentences», *Linguistics*, 39, pp. 517-545.
- ESPAÑA VILLASANTE, M. (1996) «Aspectos semántico-pragmáticos de la construcción *es que* en español», *Dicenda*, 14, pp. 129-148.
- ESPINAL, M. T. (2000) «Sobre les expressions lexicalitzades», *Els marges*, 67, pp. 7-31.
- (2004) *Diccionari de sinònims i frases fetes*, Bellaterra (Barcelona), Universitat Autònoma de Barcelona.
- FILLMORE, Ch. J. (1989) «Grammatical construction theory and the familiar dichotomies», dins R. Dietrich & C.F. Graumann (eds.), *Language Processing in Social Context*, Amsterdam, Elsevier, pp. 17-38.
- FERNÁNDEZ LEBORANS, M. J. (1992) «La oración del tipo: *es que...* », *Verba*, 19, pp. 223-239.
- FUENTES RODRÍGUEZ, C. (1997) «Los conectores en la lengua oral: *es que* como introductor de enunciado», *Verba*, 24, pp. 237-263.
- HEINE, B., U. CLAUDI & F. HÜNNEMEYER (1991) *Grammaticalization. A conceptual framework*, Chicago/Londres, The University of Chicago Press.
- HOPPER, P. J. & E. C. TRAUGOTT (1993) *Grammaticalization*, Cambridge, Cambridge University Press.
- MANN, W. & S. THOMPSON (1988) «Rhetorical structure theory: Toward a functional theory of text organization», *Text*, 8/3, pp. 243-281.
- MARÍN, M. J. (1998) «Una proposta gramatical per a la definició i la caracterització dels connectors», *Llengua i Literatura*, 9, pp. 207-233.
- MATAMALA, Anna (2008) *Interjeccions i lexicografia. Anàlisi de les interjeccions d'un corpus audiovisual i proposta de representació lexicogràfica*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- MOLINER, M. (1998) *Diccionario de uso del español*, Madrid, Gredos.
- MONTOLÍO, E. (1992) «Los conectores discursivos: acerca de *al fin* y *al cabo*», dins C. Martín Vide (ed.), *Lenguajes naturales y lenguajes formales*, 8, Barcelona, PPU, pp. 453-460.
- MORVAY, K. (2004) «Por unha metafraseografía peninsular», *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, 6, pp. 169-189.
- NUNBERG, G., I. A. SAG & T. WASOW (1994) «Idioms», *Language* 70/3, pp. 491-538.
- PAYRATÓ, L. (1988 [1990]) *Català col·loquial. Aspectes de l'ús corrent de la llengua catalana*, València, Universitat de València.

- (1996) «Transcripció del discurs col·loquial», dins L. Payrató, E. Boix, M. R. Lloret & M. Lorente (eds.), *Corpus Corpora. Actes del 1r i 2n Col·loquis Lingüístics de la Universitat de Barcelona (CLUB, 1 - CLUB, 2)*, Barcelona, PPU / Secció de Lingüística Catalana / Departament de Filologia Catalana / Universitat de Barcelona, pp. 181-216.
- PORROCHE, M. (1998) «Sobre algunos usos de *que*, *si* y *es que* como marcadores discursivos», dins M. A. Martín & E. Montolío (coords.), *Los marcadores del discurso. Teoría y análisis*, Madrid, Arco, pp. 229-242.
- PUSCH, C. D. (2003): «Die *es que/c'est que*-Konstruktion und ihre kommunikativen Dimensionen», dins G. Held (ed), *Partikeln und Höflichkeit. Cross Cultural Communication 10*, Frankfurt am Main et al., Peter Lang, pp. 295-317.
- (2006) «Marqueurs discursifs et subordination syntaxique: La construction inférentielle en français et dans d'autres langues romanes», dins M. Drescher & B. Frank-Job (eds.), *Les marqueurs discursifs dans les langues romanes. Approches théoriques et méthodologiques*, Frankfurt am Main et alii, Peter Lang, pp. 173-188.
- (manuscrit), «Pragmatic markers involving subordination in Romance: do they structure discourse or comment on it?»
- RAMOS, J. R. «El SV, II: la predicació no verbal obligatòria», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, vol. 2, pp. 1953-2046.
- ROJO, G. (1978) *Cláusulas y oraciones*, Anejo 14 de *Verba*, Santiago de Compostela.
- SALVADOR, V. (1995) «Fraseologia, lingüística cognitiva i anàlisi del discurs», *Caplletra* 18, pp. 11-30.
- SALVADOR, V. & A. PIQUÉ (2000) *El discurs prefabricat. Estudis de fraseologia teòrica i aplicada*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I.
- SALVADOR, V. & L. CLIMENT (2006) *El discurs prefabricat II. Fraseologia i comunicació social*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I.
- SANCHO, P. (1999) *Introducció a la fraseologia. Aplicació al valencià col·loquial*, Paiporta, Denes.
- SERRA, E. & M. PRUNYONOSA (2002) «La coordinació», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, vol. 3, pp. 2181-2245.
- SPERBER, D. & D. WILSON (1986) *Relevance*, Harvard, Harvard University Press. [Trad. esp. *La relevancia*, Madrid, Visor, 1994.]

- TRAUGOTT, E. C. (1989): «On the raise of epistemic meanings in English», *Language*, 65/1, pp. 31-56.
- (1995): «Subjectification in grammaticalization», dins S. Wright & D. Stein (eds.) *Subjectivity and subjectivization*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 31-54.
- VILLALBA, X. (2002) «La subordinació», dins J. Solà, M. R. Lloret, J. Mascaró & M. Pérez Saldanya (eds.), *Gramàtica del català contemporani*, Barcelona, Empúries, vol. 3, pp. 2247-2319.